herpy

VARANER

Varanus tristis

Varanus tristis är en liten, snabb och trädklättrande varan från Australiens torra inland med svart huvud och svans och en fin rödbrun nätteckning på ryggen. Den blir upp till 75 cm, är dagaktiv och kräver ett högt, varmt och soligt terrarium. Den är sällsynt i fångenskap, och det finns bara få pålitliga erfarenheter av skötsel och avel.

Familj: Varanidae Engelska: Black-tailed Monitor Tidigare namn: *Varanus punctatus; Varanus timorensis tristis; Odatria punctata* Publicerad 16 november 2026

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**50-75 cm** total längd inkl. svans
Vikt	**150-330 g**
Livslängd	**8-12 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Trädlevande och marklevande**
Biotop	**Halvöken och savann**
Svårighetsgrad	**Erfaren**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**150 × 60 × 120 cm** L × B × H för 1 vuxet djur
Temperatur, dag	**26-32 °C**
Värmeplats	**42-50 °C**
Temperatur, natt	**18-22 °C**
Luftfuktighet	**30-50 %**
Vatten	**Vattenskål**
UVB	**Nödvändigt** Fergusonzon 3
Föda	**Insekter och ryggradsdjur**
Hålls	**Ensamma eller parvis**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Kullstorlek	**8-12 ägg**
Inkubation	**114-117 dagar** vid 29 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Bilaga II**
EU-bilaga	**Bilaga B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Varanus tristis är en medelstor art i undergruppen *Odatria*, de så kallade dvärgvaranerna. Vuxna djur blir upp till 75 cm inklusive svans. Vuxna honor mäter i genomsnitt omkring 25 cm från nos till kloak och väger omkring 200 g, medan stora hanar kan väga över 300 g. Huvud, hals, framben och större delen av svansen är mörkgrå till svarta. Ryggen har ett fint nät av avlånga, svartcentrerade rödbruna ringar, och fjällen vid svansroten har vitgrå fläckar som bleknar med åldern. Vid svansroten sitter en grupp stora, svarta eller svartvita fjäll på varje sida. De är tydliga hos hanar och små och mindre spetsiga hos honor, så de är ett bra men inte ett säkert könstecken.

Ungarna ser helt annorlunda ut än de vuxna. De har ett grått huvud med ett brett svart band genom ögat, och från nacken till halvvägs ner på svansen är kroppen omgiven av täta ringar av små vita till gula prickar. Teckningen övergår till det vuxna mönstret under de första månaderna.

Det vetenskapliga namnet är latin för "sorgsen" och syftar sannolikt på den mörka färgen hos djuren i det västliga beståndet. Den östliga och norra, prickiga formen beskrevs som underarten *V. t. orientalis*. Den behandlas nu av vissa som en självständig art, *Varanus orientalis*, och har sin egen vägledning här, medan andra fortfarande för den som underart. I handeln kan den därför stå under båda namnen. Formerna har olika avelssäsong och klimat, så det är viktigt att veta vilken man har.

V. tristis är snabb, vaksam och dagaktiv. Den är inget husdjur som man kan ta upp och gosa med, och den är inte för nybörjare. Skötseln motsvarar i stort sett den för besläktade *Odatria*-arter, och flera av siffrorna nedan är lånade från dem.

En vuxen varan av den här storleken är ett åtagande för hela dess liv, men den är betydligt mer överkomlig än de stora arterna. Den ska ha ett stort, högt och varmt terrarium med bra belysning, daglig utfodring med insekter och en hållare som kan ägna tid åt att observera ett skyggt djur. Livslängden i fångenskap är inte känd, men uppskattas motsvara andra små varaners.

Utbredning och livsmiljö

Varanus tristis finns bara i Australien, i den västra och centrala delen av landet: Western Australia, South Australia och Northern Territory, med spridda fynd in i västra New South Wales och Queensland. Typlokalen är Swan River i Western Australia. Den östliga och norra formen i Queensland och norra Australien räknas här som en självständig art, *Varanus orientalis*, och är inte med på kartan som en del av den här arten, trots att gränsen mellan de två inte är skarpt klarlagd.

I västra Great Victoria Desert är arten vanlig. Arten är upptagen som ej hotad (LC) på IUCN:s rödlista.

> **Naturlig utbredning:** Australien.

LIVSMILJÖ

I den västra delen av utbredningen lever arten i ett landskap av sandryggar och låga slätter mellan dem, bevuxna med spinifex (hårt tuvgräs), marmoreukalyptus, malleebuskage och akacior. Den klättrar i de flesta träd den möter, och spåren från den släpande svansen löper ofta direkt från träd till träd medan den letar efter föda. Den sover och gömmer sig i ihåliga träd, i fallna stammar och i hål i marken, och under torrperioder kan den bli kvar i ett utbränt, ihåligt träd under längre tid.

Djuren är starkt säsongspräglade. Under goda perioder bygger de upp fettlager som de kan leva på när det är ont om föda. I naturen tar arten andra ödlor, bland annat agamer, geckoödlor och skinkar, dessutom fågelungar och sannolikt ägg. Den kan svälja ödlor som väger en femtedel av dess egen kroppsvikt. Klimatet är torrt med varma somrar och kalla vintrar: i juli och augusti ligger nattemperaturen i genomsnitt på 3-8 °C och dagtemperaturen på 17-24 °C. På vintern är djuren inaktiva och gömmer sig, och de kommer fram igen på tidiga våren. Värdena för terrariet i faktarutan bygger på andra australiska dvärgvaraner.

Skötsel

TERRARIET

En tumregel för trädlevande varaner är ett terrarium som är minst 5 gånger djurets nos-kloaklängd i längd, 2 gånger i bredd och 4 gånger i höjd. För ett vuxet djur med en nos-kloaklängd på omkring 25 cm ger det ca 125 × 50 × 100 cm. Här har 150 × 60 × 120 cm (längd × bredd × höjd) valts för ett vuxet djur, eftersom arten både klättrar och gräver, och eftersom mer utrymme ger en bättre temperaturgradient. Det kan vara ett hembyggt terrarium av skivor eller trä med glasfront. Ungar kan börja i ett mindre terrarium på 60 × 40 × 50 cm, så att de lätt hittar födan, men de växer mycket snabbt och behöver snart mer utrymme.

Bottnen ska gå att gräva i: en blandning av dammfri sand och lite jord i ett så djupt lager som terrariet rymmer, gärna 20-30 cm. Bygg en bakgrund av kork eller av skum och epoxi med sand, som djuret kan klättra på. Sätt kraftiga, sträva grenar och korkrör på flera höjder, platta stenar för solning och många gömslen på både den varma och den svala sidan. Ihåliga trädstammar och korkrör där djuret kan pressa sig in passar dess vanor i naturen. Levande växter överlever sällan, och konstgjorda växter är ett bra alternativ om man vill ha skydd.

Luckor ska vara säkra och sluta tätt, eftersom arten är snabb och klättrar bra. Alla värmekällor ska vara skyddade, så att djuret inte kan röra vid lampan, och uppvärmningen ska alltid ge ljus, inte bara värme. Ett keramiskt värmeelement utan ljus avråds från, eftersom djuret inte känner hur varmt det blir och kan bränna sig. Se till att ventilationen är god.

Läs mer: Värme och temperatur

TEMPERATUR

Temperaturerna för *Varanus tristis* är lånade från besläktade, torrlevande australiska dvärgvaraner och är en försiktig utgångspunkt. Mät alltid yttemperaturen på solplatsen med en IR-termometer.

På dagen ska bakgrundstemperaturen vara ca 26-32 °C, och under en spot på en platt sten ska ytan nå ca 42-50 °C. Spoten ska bara värma ena halvan av terrariet och sitta så högt att djuret kan välja sitt eget avstånd. Det ger en stor temperaturgradient, så att djuret kan växla mellan varmt och svalt. På natten får temperaturen sjunka till ca 18-22 °C.

I naturen är arten inaktiv på vintern. Varaner från svalare trakter, till exempel södra Australien, kan få en sval viloperiod på en till tre månader vid omkring 15 °C, som synkroniserar aveln. Om *V. tristis* behöver en vintervila i fångenskap är inte känt, så den anges inte i faktarutan. Djur som ska i vila ska vara friska och välnärda, och en veterinär med erfarenhet av reptiler bör rådfrågas.

Läs mer: Vintervila och årstider

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Arten kommer från torra trakter och ska inte ha hög luftfuktighet. Omkring 30-50 % är en försiktig utgångspunkt. Sandbottnen ska vara torr, men det nedersta lagret i grävområdet får gärna vara lätt fuktigt, så att djuret kan gräva hålor utan att de rasar ihop. En hygrometer visar om luften håller sig torr.

Ställ fram en låg, stabil vattenskål som djuret kan komma åt, och byt vattnet dagligen. Om arten badar är inte känt. Fukten i äggläggningslådan och i äggkläckaren är en annan sak och beskrivs under avel.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

UVB är viktigt för dagaktiva varaner som solar sig mycket. Använd en UVB-källa som ger Ferguson-zon 3, till exempel en stark metallångslampa eller kvicksilverångslampa eller ett kraftigt T5-rör, och montera den så att djuret har direkt tillgång utan glas eller nät emellan. Lampans avstånd beror på modellen och ska kontrolleras med en UV-mätare. Se till att djuret kan dra sig undan i skugga.

Håll ljuset tänt 12-13 timmar på sommaren och 10-11 timmar på vintern, gärna på en timer. Lysrör och svaga lampor räcker inte: de ger ofta för lite för dagaktiva varaner, och det kan med tiden ge benskörhet. Byt UVB-källan enligt tillverkarens anvisning, även om den fortfarande lyser.

Läs mer: Ljus och UVB

UTFODRING

I naturen är arten ett rovdjur på ödlor, fågelungar och ägg och tar sannolikt också insekter. I fångenskap är insekter det naturliga grundfodret: syrsor, gräshoppor, kackerlackor och superlarver. För omväxling kan upptinade nyfödda möss ges då och då, och ägg kan ges som godbit. Gnagare ska inte vara huvudfoder, eftersom varaner lätt blir överviktiga, och arten är inte anpassad till en fet kost.

Allt foder ska pudras med kalk och ett vitamin- och mineraltillskott. Ge inte för mycket åt gången, eftersom insekter som gömmer sig i terrariet kan hinna störa eller skada ett sovande djur. Utfodra foderinsekterna väl innan de ges vidare. Nyfångade gräshoppor från orörd natur är ett bra tillskott, men aldrig från åkrar eller vägar där det kan finnas besprutningsgift.

Som utgångspunkt matas ungar dagligen och vuxna djur var 2:a-3:e dag, och mängden anpassas efter kroppsformen: arten lagrar fett i svansbasen och bör vara vältrimmad, inte rund. Om djuret gör uppehåll med att äta är det ofta en naturlig säsongsrytm, men viktminskning ska tas på allvar.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

BETEENDE OCH HANTERING

Varanus tristis är en snabb, nervös art, och vildfångade djur är ofta försvarsberedda och stressade. Djuren biter om de blir gripna, och klorna är långa och vassa och kan ge djupa rispor. Skadorna från ett så litet djur är begränsade jämfört med de stora varanerna, men alla sår ska tvättas noga och desinficeras. Ta aldrig tag i svansen. Salmonella finns hos reptiler, så tvätta händerna noga efter all kontakt med djur, terrarium och inredning, och låt inte djuret komma in i köket.

Tämjning sker långsamt: håll djuret lugnt och förutsägbart, kom alltid in i terrariet långsamt och från sidan, och låt det själv komma upp på handen. Uppfödda djur som har vuxit upp hos en hållare vänjer sig bäst vid hantering. Korta stunder räcker, och stress visar sig som fräsande, uppblåst hals och flykt.

Varaner lever som regel ensamma, och arten ska hållas enskilt eller högst som par. I naturen söker hanarna upp flera honor under parningstiden. För aveln kan man med mellanrum skilja djuren åt i fyra veckor till tre månader, så att de är redo att paras igen. Ett par ska ha ett stort terrarium med många gömslen och ska följas noga. Flera honor i samma terrarium kan inte rekommenderas.

Ungar av besläktade arter kan vara aggressiva mot varandra och ska hållas var för sig, särskilt om ett djur blir dominant och tar maten från de andra.

Läs mer: Karantän och hygien Läs mer: Köp av djur: uppfödda djur, vildfångst och transport

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Hanar och honor blir könsmogna vid en nos-kloaklängd på omkring 20 cm, och honor kan vara dräktiga redan vid knappt 20 cm och 86 g. Åldern vid könsmognad är inte känd.

Könsbestämning genom sondering fungerar inte hos varaner, eftersom honorna har en spegelvänd hemiklitorisficka. Hos *Varanus tristis* kan gruppen av stora, svarta fjäll på varje sida av svansroten hjälpa: de är tydliga och spetsiga hos hanar och små hos honor. Om könet ska vara helt säkert kan en veterinär med erfarenhet av reptiler göra en endoskopisk undersökning.

PARNING

I västra Great Victoria Desert parar sig djuren i september till november, och äggen läggs i oktober och november. Paren håller ofta till tillsammans i ihåliga stammar, och en hona som är tillsammans med en hane har ofta en vit, pulveraktig fläck på ryggen. Hanarnas testiklar är störst från augusti till november och krymper därefter.

Avelssäsongen beror på var djuren kommer ifrån. Djur från södra Australien parar sig vid en annan tidpunkt än djur från tropiska norr, så två djur av samma art kan ha svårt att synkronisera sig, om de inte har varit i fångenskap i flera år eller är uppfödda. Om djurens ursprung är känt kan en sval viloperiod på en till tre månader vid ca 15 °C prövas för djur från svalare trakter. Honan ska ha rikligt med föda före säsongen. När parningen är avslutad ska hanen tas ut, så att honan kan sola sig och äta i lugn och ro.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Arten föds sällan upp i fångenskap. En kull är typiskt på 8-12 ägg, i genomsnitt omkring 10, och antalet ökar med honans kroppsvikt; bara få honor har 7 ägg eller färre. Om arten lägger mer än en kull per år är inte känt.

I naturen gräver honan ner äggen omkring 20 cm i jorden, till exempel mellan en död rot och stammen på ett brännt träd. Tiden från parning till äggläggning är för de flesta varaner fyra till åtta veckor. Ställ en äggläggningslåda till förfogande innan honan blir rund: en mörk, sluten låda, till exempel 40 × 25 × 20 cm, som hon kan komma ner i uppifrån, fylld med lätt fuktig sand eller vermikulit, och med en temperaturgradient från omkring 25 °C nedtill till 30 °C upptill. Många varaner slutar äta före äggläggningen, men det ska finnas mat och tillgång till lådan. Ägg som inte läggs är ett nödläge som kräver veterinär.

INKUBATION

Ta ut äggen ur terrariet så snart de är lagda, eftersom varaner kan äta eller förstöra dem. De får inte vändas eller roteras. Märk ovansidan försiktigt med blyerts och lägg dem i en låda med vermikulit eller perlit blandad med lika mycket vatten efter vikt (1:1). Lådan ska ha ett par små lufthål.

Vid omkring 29 °C kläcks äggen efter 114-117 dagar; siffran bygger på en kull från det västliga beståndet. Skadade ägg kläcks för tidigt, och ungarna kan dö inom ett dygn. I allmänhet passar 26,5-29,5 °C och 80-90 % luftfuktighet för varanägg, och lägre temperaturer ger sannolikt längre kläckningstid. Ägg som sväller och svettas kan ha för mycket vatten. Gå försiktigt tillväga och avvakta i stället för att skära upp ägg för tidigt.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Nykläckta ungar väger omkring 4,3 g och mäter ca 18 cm totalt, varav omkring 7 cm från nos till kloak. De lever de första två till tio dagarna på gulan och ska därefter ha små insekter som de kan övermanna, till exempel små syrsor och kackerlackor, pudrade med kalk och vitaminer. Ungarna växer snabbt, och nos-kloaklängden kan öka med 40 % på 17 veckor.

Håll ungarna enskilt eller i mycket små grupper av samma storlek med många gömslen, och se till att alla får tillräckligt att äta. Dominanta djur tar maten från de andra och ska flyttas. Låt ungarna uppleva en torr botten, en varm solplats med UVB och möjlighet att klättra. Kom ihåg att de blir en snabb, skygg och energisk vuxen som kräver mycket utrymme.

Hälsa och vanliga misstag

Följande gäller för varaner i fångenskap i allmänhet och sannolikt även för *Varanus tristis*.

- Brist på UVB och kalk ger benskörhet och deformiteter, särskilt hos ungar. Använd starkt UVB och pudra fodret.
- För låg temperatur ger dålig matsmältning och aptitlöshet. Mät yttemperaturen på solplatsen med IR-termometer.
- Brännskador från oskyddade lampor och värmeelement utan ljus. Skydda alla värmekällor.
- Övervikt och fettlever när det ges för mycket fet föda, till exempel för många möss eller ägg.
- Parasiter, särskilt hos vildfångade djur. Låt undersöka ett träckprov, och håll nya djur i karantän i minst sex veckor.
- Äggläggningsbesvär: honan blir rund men lägger inte. Ge tillgång till en lämplig äggläggningslåda och kontakta veterinär om hon är flera veckor försenad.

Djur i handeln är sällsynta och härstammar till stor del från uppfödning. Uppfödda djur är i allmänhet friskare och stabilare än vildfångade, som ofta är stressade, försvagade och parasitbelastade. Titta efter klara ögon, fyllig svans, ren kloak och ett djur som reagerar på omgivningen. Förväxling mellan den västliga och den östliga formen i handeln är vanlig, så fråga efter djurens ursprung. Sök veterinär med erfarenhet av reptiler om djuret går ner i vikt, inte äter på flera veckor, har svullnader eller om huden blir skör.

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.